

A folyam menti kultúrák írása

- **Szó- és szótagírás**
- A képirás jeleihez legtöbbször ugyanaz a jelenés kapcsolódott egy adott népnél, kultúránál, lassan az egyes jelek és szavak összeforrtak.
- Ez vezetett el oda, hogy a kép –és fogalomírás jelei nemcsak a szavak értelméhez kapcsolódtak, hanem a hangalakjához is. Tehát már hosszabb-rövidebb hangzócsoportokat képviseltek.
- Ez már szótagírás.
- Jellemzője: a több szótagból álló szavakat egy szótagú jeleinek egymás mellé helyezésével írják le.
- Pl.: „silány”= sítalp és mellé egy lány rajz.

Mezopotámiai ékírás

- A Tigris és az Eufrátesz között éltek. A legrégebbi államokat a sumerek és az akkádok alapították.
- A sumerek Kr. e. 3100-ban alapították városállamaikat, majd az ő hanyatlásuk után erősödtek meg az akkádok, de a vezető szerep a sumereké maradt.
- Majd az ő pusztulásuk után az amoriták foglalták el helyüket, Hammurápi vezetésével és létrehozta Babilont.
- Őket az asszír nép győzte le, székvárosuk Ninive volt.
- Kr.e 7. század körül a perzsa hatalmas hadseregei meghódították egész Mezopotámiát.

Sumerek írása

- Kr.e. IV. században ismerték az írást. eleinte konkrét tárgyakat ábrázoltak nagyon leegyszerűsített formában, de egyes jeleknek többféle értelme is volt az idők folyamán, így a fejlődés során ezek a jelek összekapcsolódtak a hangalakokkal.
- A sumer nyelvben gyakran előfordultak egy szótagú szavak, ezért ugyanazt a jelet hol fogalmi jelentésének, hol egy több szótagú szó hangjainak írásbeli rögzítésére használták.
- Pl. „su”(kéz) szó, a „su”hangzású szótag jelölésére is szolgált.

PIKTOGRAFIKUS JEL i. e. 3100 k.					
MAGYARÁZATA:	csillag	napkorong a horizont felett?	folyó?	árpakalász	bikafej
ÉKÍRÁSOS JEL i. e. 2400 k.					
ÉKÍRÁSOS JEL i. e. 700 k. (90°-kal elforgatva)					
HANGÉRTÉKE*	dingir, an	u, ud	a	šé	gu,
JELENTÉSE	isten, ég	nap, Nap(korong)	víz, mag, frú	árpa	ókor
* Néhány jelnek több mint egy hangértéke van, néhány hangalakot pedig több jel is jelölhet. Az u, például a na					

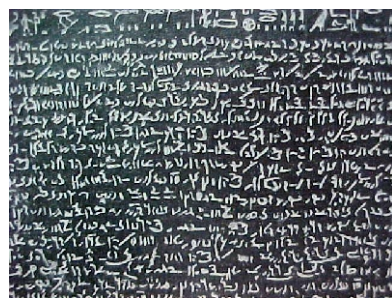
Agyagtáblák, pecséthengerek, sztélék.

- A sumerek is készítettek maradó anyagokba emlékeket, viszont csak agyagjuk volt, melyből téglákat készítettek, valamint az íráshoz használt kis táblákat is.
- 6-8 cm széles és 10-14 cm hosszú táblák.

- Íróeszköz: kétoldalt ferdén levágott, háromszögűre hegyezett nád, vagy fapálcika.
- Íráskép: függőlegesen egymás alá írták a jeleket, a sorok pedig jobbról balra tartottak, de néha 90 fokban elforgatták, így felülről lefelé és balról jobbra írtak.
- Sok emlék pecséthengereken és sztéléken maradt fenn.
- A pecséthengerek 3-4 cm nagyságúak, márványból-elefántcsontból vagy féldrágakövekből készítették, úgy. Hogy a henger alakú csiszolt kőbe belevésték a negatív mását, majd ezt végiggörgették egy nedves agyagtáblán.
- Hitelesítés eszközei voltak.
- A sztélék nagy méretű, domborművekkel díszített, feliratos emlékkő.
- Halottak emlékére szolgált, de van történelmi eseményeket megörökítő is.
- Pl. Hammurapi „törvénykönyve”, 2,25 m dioritoszlop.
- Az ékírás megfejtői: Georg Friedrich Grotefend és Henry Rawlinson.
- Az első könyvtárat Ninivében találták meg, közel 20.000 agyagtáblát találtak és szállítottak el londonba.
- Ezekből és más emlékekből az egész kultúrájukat megismerhettük, az irodalomtól a csillagászatig stb.

Az egyiptomi hieroglif írás

- Az állam a Nílus völgyében helyezkedik el.
- Az egyiptomi művészet Kr.e. III. évezred elején alakult ki, nagyon jellegzetes stílusa van. Figurák arcát profilból, a szem, váll, mellkas előlnézetből, a lábakat kezeket oldalnézetből. Térbeli mélységet nem érzékeltettek. A távlatot az ábrázolt alakok síkban egymás fölé helyezésével jelezték.
- Merev hierarchikus államszervezetük, valamint monumentális művészetük az írásukban is megmutatkozott, ez volt a hieroglif írás.
- Kőbe és papiruszra írtak.
- Megfejtéséhez a rosetti-kő adott segítséget.
- Ezt a követ 1799-ben találták meg Napóleon csapatai.
- A kövön háromféle írás volt, görög és két ismeretlen.
- Francois Champollion fejtette meg a hieroglif írást.
- Írás jellemzője: az uralkodó neveket úgynevezett *cartouche*-ba írták, szóírás volt, de mássalhangzócsoport-jeleket, önálló mássalhangzókat és hangértékkel nem rendelkező *determinatívumokat* (értelmező jelek) alkalmaztak. 4-500 jelet használtak állandóan.
- A hieroglif írás díszírás volt, ezeket csak emlékművekben, kőbe, fába véssett feliratokon látunk. Vésővel és kalapáccsal készítették.
- A mindennapi írást, mely a hivatalos dokumentumok, irodalmi szövegek feljegyzésére szolgált, *hieratikus* (papi) kézírásnak nevezték. Ez is hieroglifákat tartalmazott, de egyszerűsített formában. Nádtollal és ecsettel írtak, papiruszra.
- Kr.e. 7 században feltűnt egy új írás: démotikus (népi) írás volt. Gyorsírás jellegű, összeírások és rövidítések jellemzik.

- Az íráskép: Felülről lefelé, az írás keskeny hasábjait jobbról balra rótták,
- majd Kr.e. 2000 táján ez megváltozott és a jeleket vízszintes sorokban jobbról balra írták.
- Írószerszám: nádtoll, ferdén lemetezett véggel és egyetlen vágással behasítva.
- Íráshordozó a papirusz.
- A papirusz növény beléből 20-40 cm hosszú vékony szeleteket vágtak, deszkalapon szorosan egymás mellé rakták, simára kalapálták, majd a második réteget keresztbe fektették, leöntötték vízzel és fakalapáccsal beleverték az előző rétegbe. Majd ezeket kagylóhéjjal simították száradás után.(tekercekekben tárolták).

Hettiták kétféle írása

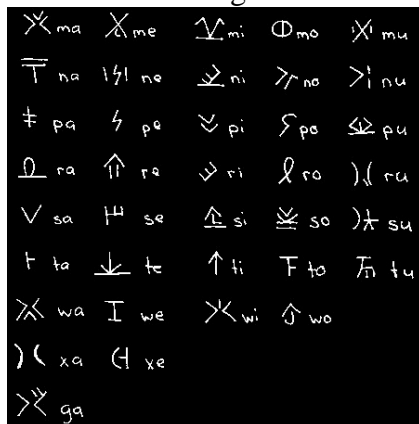
- Hatalmas birodalommal rendelkező nép volt. Hanyatlásuk a Kr.e. 12. században indult meg, amikor szembekerültek az asszírokkal.
- Fővárosukat Hattusas-t, 1906-ban fedezte fel Hugo Winckler.
- Itt egy 10.000 ékírásos táblából álló állami levéltárat találtak.
- Hettita ékírásos felíratok is voltak rajtuk, melyet Hrozny fejtett meg, 1915-ben
- **Hettita hieroglifek**
- Ennek a típusnak a megfejtése, Helmuth Th. Bossert nevéhez fűződik, talált egy olyan felíratot, melyen két nyelv volt fellelhető(bilingvis felírat).

Krétai írások

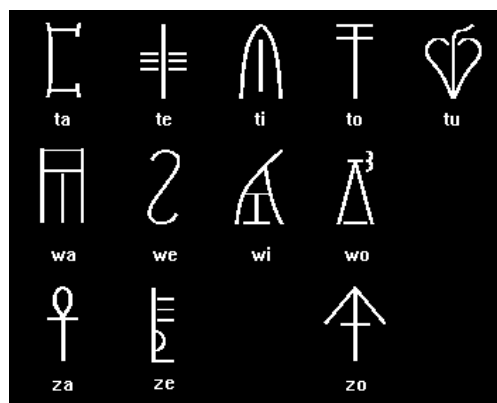
- Kr.e. 2. évezredben a Földközi –tenger kereskedelmi központja.
- Központja Minósz király palotája, mely a fényűzés és gazdagság példája.
- Arthur Evans 1899-ben tárta fel ezt a területet, és ő kezdet hozzá az írásuk megfejtéséhez.

Evans háromféle írást különböztetett meg:

- Minószi hieroglifák
- Lineáris A (írásjegyek)
- Lineáris B (írásjegyek)
- 1909-ben megjelent könyvében publikálja ezeket a felfedezéseket, majd 1935-ben megjelent könyvében a lineáris A-B típusokat.
- De nem talált bilingvis felíratú emléket, mely segítette volna a megfejtést.

Lineáris A.

Lineáris B.

- Evans 1909-ben adta ki tudományos munkáját a Scripta Minota I. –t, majd 1935-ben a The Palace of Minos IV.-t.
- Evans nem talált bilingvis feliratú követ.
- A megfejtésen Alice E. Kober és Evans is dolgozott, felfedezték, hogy 135 jel ismétlődik a lineáris B írásban.
- Végül Michael Ventris fejtette meg.
- Néhány szó: ke-ra-me-u=karameusz=fazekas, po-me-nó=poimén=pásztor, vagyis a krétai leletek görög nyelven íródtak.

88 szótagjel

- Ventris egy olyan archaikus görög nyelvet tárt fel, mely 5-6 évszázaddal megelőzte Homérosz időszakát.
- Ventris a lineáris B írás 88 szótagjelét fejtette meg, de volt néhány sajátossága is:
 - Szóvégi és szótagvégi mássalhangzókat nem jelölték.
 - Nem tettek különbséget a p-f, k-g, l-r között
 - A jelek hol egy hang, hol egy szótagot jelöltek.
- Valószínűleg ezeket a jeleket más nyelvre tervezték, csak később alkalmazták a görögre, az akhájok írása volt a lineáris B.
- A lineáris a és a minószi hieroglifek, valamint a phaisztoszi korong jeleinek értelmezése a mai napig nem sikerült.

A kínai írás

- A Sang-Jin korszak-jócsontokon. A Sang-Jin birodalom Kr.e.18. században alakult ki.
- A kínai papok jóslással is foglalkoztak, az uralkodók és az államfők kérdéseket intéztek a jóshelyekhez, a papok a kérdéseket csontokra karcolták, s válaszaikat is így adták meg.
- Az írás mint a kultúra záloga.
- A kínai írás eredetileg képírás volt, piktogramjaik a tárgyak és élőlények valós képét mutatták.
- A fejlődés során gyorsan egyszerűsödött az írásuk, bonyolult sok vonásból összetett írásjegyeik lettek, de sosem jutott el a fejlődésben a betűírásig.
- Ennek oka:
 - Nyelvük sajátossága,
 - Egyszótagú szavaiknak nagy száma,
 - Izoláló nyelv (nem ismerik a ragozást)
 - Nincs korlátlan lehetősége a nyelvüknek, ezért a kiejtésük finom árnyalataival tesznek különbséget ugyanannak a szónak a jelentése között.
- A kínai írás kétjegyű jeleket tartalmaz, melyek megtanulása igen nehéz, mert a teljes jelkészletük – a különböző kapcsolási lehetőségeket is figyelembe véve- eléri a 44000-et.
- Aki 1500 jelet ismer az nem tekinthető analfabétának.
- A mindennapi élethez, kb. 3000 jelet kell ismerniük, aki irodalmat, regényeket akar olvasni kb. 5000 jelet, kell ismernie.
- Rengeteg különböző nyelvjárása van, a kínai nyelvnek.
- Ez a kínai nép sajátossága és a kultúra záloga.
- **A papír feltalálása.**

- Kezdetben bambuszrúdra írtak, ezért alakult ki a függőleges fentről felfelé tartó írásmód.
- Fordulatot jelentett a selyem és a tus használata.
- Kr.e. 200 táján Men-tien feltalálta a nyúlászörecsetet, a jelek szögletessége ekkor lazult fel és alakult ki művészi formájuk.
- Legjelentősebb mégis a papír feltalálása volt: Kr.e.105-ben egy kínai évkönyvben írták le a papírgyártás folyamatát:
 - Szövetrongyokat rohasztottak vízben, majd mozsarakban porrá törték, a port lapos tálakban péppé eresztették fel, a pépet hálóval vékony rétegben kiemelték, lepréselték, megszáritották, simára ütötték, majd keményítővel vonták be.
 - Csak egy évezred múlva jutott el Európába.
 - A legrégebb nyomtatott könyv: Pi-seng kínai nyomdász már Guttenberg előtt négy évszázaddal hamarabb nyomtatott könyvet.
 - Stein Aurél kutató 1906-ban 3000 tekercset, 6000 okiratot és sok száz templomi zászlót vásárolt meg és vitte haza Londonba, ott feldolgozta őket.
 - Talált egy idézetgyűjteményt, a Gyémánt Szutra elnevezéssel. 868-ban készült sokszorosított eljárással.
 - Az eljárás a következő volt: szójeleket fadúcokra rajzolták, körülvésték, festékeztek és végül selyemre vagy papírra átdörzsölték.
 - 1040 körül ezeket a dúcokat agyagból készítették és kiégették és gyantába beágyazva nyomtattak vele.
 - 1390-ben már bronzból készítették.
 - Az írásreform először 1862-ben fogalmazódott meg a kínai kormányban.
 - Fontos volt a külvilággal tartott kapcsolatban, valamint a nyelv bonyolultsága miatt lassú volt az ügyintézés is.
 - A jelek egyszerűsítésével kezdték.
 - 1965-ben dolgozták ki a kínai nyelvhez alkalmazkodó latin betűs rendszert.
 - Ma már a sajtóban vízszintesen írnak és balról jobbra.

意译义议易益异衣亦亿
 忆屹艺抑溢毅役逸逸翼
 翌曳裔弋刈佚邑侑疫弈
 奕邑掖腋轶肆诣蜴劓缢
 翳臆镒绎呖懿驿刈仡异
 悒挹埒翊嗑熠瘞峰恠殪
 惹溢饬